

Sunuş

Eski Türk kabileleri Altay Dağları'ndan Doğu Moğolistan'a kadar uzanan bölgede oluşmuş ve daha sonra Orta Asya ve Avrasya'da kendi devletlerini kurmuştur. İlk Türk devletleri arasındaki ticari ve ekonomik ilişkiler, göç akımları, etnodemografik süreçler ortak tarihi teoriler oluşturmuştur. İlk Türklerin defin kültüründe mezar höyüğünün inşası, mezar taşları olarak görev yapan çeşitli antropomorfik balbal ve koç taşların yerleştirilmesi, birçok Türk halkının kültürel dünya görüşü için ortak bir özelliktir. Türk, Kazak, Azerbaycan, Türkmen, Gagauz ve Kırgız halklarının etnik kökenlerindeki ortak gen havuzunu oluşturan Oğuz kabilelerinin yerleşimleri ve antik kentleri, günümüzdeki Sırderya nehrinin orta ve alt akımlarının her iki tarafında yer almaktadır. Oğuz devletinin başkenti olan Cankent'deki arkeolojik kazılarda bulunan anıtlar, erken Türk kültürünün ortak ve en eski örneğidir. Türkçe konuşan halkların Türk ailesine ait dilleri konuşması da onların belirli kültürel özellikleri, genel olarak atalarının ortak oluşu ve tarihsel kökenleriyle ilişkilidir.

Türk halklarının kökeniyle ilgili efsane de Türk halkları için ortaktır. Kendilerini Kökbori'nin soyundan gelenler olarak gören Türk toplumu, kurdu inançların temeli saymış ve ona değer vermiştir. Eski Türklerin soyağacına göre, dişi kurt ilk Türklerin annesi olmuştur. Bir efsaneye göre, eski zamanlarda bir ülkeyi düşmanlar işgal eder ve bir çocuğun kol ve bacaklarını keserek terk ederler. Çocuğu bir dişi kurt bulur ve besler. Bu çocuk ve dişi kurttan türeyen nesle ise Türkler veya Asena soyundan gelenler denir. Bir başka efsaneye göre, taş bir kaleye hapsedilen hanın iki kızı orayı kazıyarak giren bir kurttan hamile kalır ve onlardan Türkler türer.

571-582 yıllarında hüküm süren ilk Türk Kağanlarından biri olan Taspar Kağan (Kutlık) tarafından yapılan mezar kompleksinde korunan yazıtta "kurt" imgesi tasvir edilmiştir. Araştırmacılar bu yazıtın üst kısmındaki börü (kurt)

imgesini “Asena (Kurt)” efsanesiyle ilişkilendirirler. Eski Türkler kağanı, onun ordusunu, kağanlığın üst düzey yetkililerini Yabğu, Şad, Tarhan, Buyruk, Tegin’leri gece ve gündüz muhafızları, güvenlik askeri birimlerini de “börü” diye adlandırmışlardır. Kök börü (Mavi kurt), “Tanrı’nın kurdu” anlamına gelir. Bu nedenle Eski Türkler kurdun kafatasını bir direğe bağlayarak sembol, bayrak ve sancak olarak kullanmışlardır.

Türk halklarının ortak mirası olan “Dede Korkut” kitabındaki “Salur Kazan’ın Evinin Yağmalanması”adlı destanda Salur Kazan, düşman saldırısına uğrayan ailesini aramaya çıkar.Yolda kurtla konuşur ve ailesine kavuşma yollarını sorar. Türk halklarının ortak miraslarından biri olan “Oğuzname” yazıtında, sefere çıkan Oğuzhan’ın önüne düşen kızıl kurdun ona yol gösterdiği ve insan gibi konuştuğu anlatılır. Bu yazılı kayıtlarda, kurdun tüm ülkenin koruyucusu olduğu görünmektedir.Farklı zamanlardaki Türk devletlerinin bayraklarında mavi kurt tasvir edilmiştir. “Mavi Tanrı”, “Mavi Gök”, “Mavi Kurt”, bunların hepsi Türkler için kutsal kavramlardır. Bu nedenle onlar kurtları kendi pirleri olarak görmüştür.

Gökler, yeryüzü, su ve hayvanlar alemiyle ilişkili arkaik dinlerin pek çok kalıntıları zerdüştlük, şamanizm ve totemizm için kutsal kabul edilmiş ve daha sonra eski dinlerin kalıntıları İslam dinine de dahil olmuş ve nesilden nesile aktarılmıştır. Kuşkusuz, İslam dini öncesi kalıntıların izleri (ateş kültü, su kültü, hayvan kültü vb.) bugünkü hayatımıza da yansımıştır.

Türk halklarının kültüründeki bütünlük, ortaklık, geleneksel etnik kültürümüzden açıkça görünmektedir. Türk halklarının dili, kültürü ve aile geleneklerindeki ortak özellikler, “Tek Türk” ilkesini meydana getirir.Günümüzde Türk devletlerinin aşamalı olarak Latin alfabesine geçişi, Türk devletlerinin ortak yazı kültüründe bir birlik oluşturulması amacıyla atılan bir adımdır.

Bir dizi somut olmayan kültürel mirasımızın UNESCO tarafından Türk devletlerinin ortak değeri olarak tanınması, Türk devletlerinin manevi sınırlarını daha da yakınlaştırmaktadır.UNESCO listesine, “Geleneksel mesleğe ilişkin bilgi ve beceriler” kategorisinde 2014 yılında geleneksel prefabrik, mobil konut “keçe çadır/yurt/boz üy”, “Sahne Sanatları” kategorisinde 2014 yılında “Küy (ezgi)”,

2015 yılında “Aytıs (atışma)” Kazakistan ve Kırgızistan devletleri için ortak bir miras olarak dahil edilmiştir. Nevruz Bayramı da UNESCO tarafından “Gelenek, görenek, bayramlar” kategorisinde Türkiye, Azerbaycan, Hindistan, İran, Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Özbekistan ve Pakistan’ın ortak mirası olarak “İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Listesi”ne kabul edilmiştir. 2016 yılında ise lavaş, katırma, jupka, yufka gibi ekmek yapma ve paylaşma kültürü Türkiye, Azerbaycan, İran, Kazakistan ve Kırgızistan halklarının ortak kültürel mirası olarak tanınmıştır.

2018 yılında “Dede Korkut” destanları Türkiye, Azerbaycan ve Kazakistan’ın ortak değeri olarak tanınarak UNESCO Anıtı statüsüne layık görülmüştür. “Köroğlu” destanı Türkiye ve Azerbaycan’ın ortak mirasıdır. Yusuf Balasagun’un “Kutadgu Bilig”, Kâşgarlı Mahmud’un “Türk Dili Sözlüğü”, Hoca Ahmed Yesevi’nin “Hikmetleri”de Eski Türk dilinde yazılmış ortak değerlerimizdir.

Türk halklarının babadan oğula miras kalan ortak geleneğini “Yaşayan Miras” olarak kabul ediyoruz. “Kusbegilik” sanatı, kartal ve şahin gibi yırtıcı kuşları yetiştirme ve ava gönderme uygulamasıdır ve bu sanatın gelişmesinde Türk ve Doğu devletleri halk bilgilerini nesilden nesile korumuş ve aktarmıştır.

Farklı yıllarda Kazan, Taşkent, Türkistan ve Oş şehirleri “Türk Dünyası Kültür Başkenti” olarak kabul edilmiştir.

Türkistan iki dünya eşiğidir;

Türkistan er (yiğit) Türk’ün beşiğidir.

Muhteşem, Türkistan gibi yerde doğmak

Türk’e Tanrı’nın verdiği nasibidir, diyen şair Mağcan Cumabayoğlu,

beyitinde Turan vadisinden yayılan ilk Türklerin nesli olan Türk halkının heyecanını ortaya koyabilmiştir.

Türkiye, 1991 yılında Kazakistan bağımsızlığını ilan etmesiyle Kazakistan’ın bağımsız bir devlet haline geldiğini yarım saat içinde ilk tanıyan kardeş devlet olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti, 2017 yılında Alaş Orda Devleti’nin 100. yılını kutlamış ve 2018’i Mağcan Cumabayoğlu’nu anma yılı ilan etmiştir.

Bu sene dünyayı etkisi altına alan küresel COVID salgınında, Türkiye Kazakistan'a sadece madd  yardım etmekle kalmamış, aynı zamanda manevi destek de sağlamıştır. Türkiye Cumhuriyeti, kalbinin Türk devletlerinin kalbi ile birlikte attığını dünyaya ispatlamış kardeş bir ülkedir.

Uluslararası hakemli "Akademik Tarih ve Düřünce Dergisi'nin" her sayısında Türk devletlerinin akademik bilim adamlarının makalelerinin yayınlanması, Türkiye Cumhuriyeti'nin bilim politikasındaki açıklık ilkesini, bilim adamlarının araştırma sonuçlarının bilimsel dolaşımına destek olduğunu göstermektedir.

Prof. Dr. Tattigul Kartaeva
El-Farabi Kazak Mill  Universitesi
Arkeoloji, Etnoloji ve M zecilik B l m 
Almatı/Kazakistan

Presentation

Old/Ancient Turkish tribes came into existence in region which extended from Altai Mountains to Eastern Mongolia and later, founded their own states in Middle Asia and Eurasia. Commercial and economical relationships between the first Turkish states, flows of migration and ethnodemographic processes created common (joint/shared) historical theories. Building of burial mound (tumulus grave/Kurgan) in the first Turks' funeral culture and placing of various anthropomorphic balbal (stelae) and ram-figured stones, which function as grave stones, are a common feature/characteristic for a lot of Turkish peoples' cultural view of world. Oghuz tribes' settlements and ancient cities, who constitute common genetic pool in ethnical origins of Turkish, Kazakhian, Azerbaijani, Turkmenian, Gagauzian and Kirghizian peoples/folks, are today located on either sides of middle and lower currents/streams of Syr Darya river. Momuments, founded/discovered in archaeological excavation in Cankent, capital of Oghuz state, are common and the oldest example of the early Turkish culture. Turkish-speaking peoples' speaking languages of Turkic family is also related to their certain culturel characteristics, in general their ancestors's being common and their historical origins.

Also legend of Turkish peoples' origin is common for Turkish peoples. Turkish society, seeing itself as descendants of Kökbori (Gray Wolf or Sky Wolf), regarded wolf as foundation of beliefs and valued to it. According to genealogical tree of ancient/old Turks, female wolf (she-wolf/Asena) was mother of the first Turks. According to a legend, enemies occupied a country in old times and left it by cutting a child's arms and legs. A female wolf found that child and fed the child. Generation, descending from this child and female wolf, is called Turks or descendants of Asena (female-wolf, she-wolf). According to another legend, two

daughters of the khan who was imprisoned to stone castle, got pregnant by a wolf which entered into by digging there and Turks descended from them.

On the inscription, protected in grave complex which was made (constructed) by Taspar Qaghan (Kutlık), who ruled between 571-582, one of the first Turkic Khans, the image “wolf” was portrayed (depicted). Researchers associate the image “börü (wolf)” on the upper part of this inscription to the legend of “Asena”. Ancient Turks called khan, his army, his high-level officers, Yabghus, Shads, Tarhans (Tarkans), Buyruqs and Teghins, night and daytime guards, security military units, as “börü”, as well. Kök börü (Blue Wolf) means "Wolf of God". For this reason, Ancient Turks used head of the wolf as symbol, flag and sanjak by tying it onto a pole (mast).

In the legend, titled “Plundering of Salur Kazan’s home” in the book of Dede Qorqud who is the common ancestor of Turkish peoples, Salur Kazan goes out in search of his family whom was attacked by enemy. On the way, he speaks with the wolf and asks it the ways to reunite/come together with his family. On the inscription “Oghuznama”, one of common heritages of Turkish peoples, it is narrated that the red wolf which strayed into Oğuzhan, guided Oğuzhan, taking a cruise, and that it spoke as if it was human. On these written records, the wolf is seen as protector of the whole country. Blue wolf was depicted/portrayed on flags of Turkish states in different times. “Blue God”, “Blue Sky”, “Blue Wolf”, all of them are the sacred concepts for Turks. For this reason, they regarded the wolf as their peer (leader/patriarch/spiritual guide).

A lot of remains of archaic religion associated with skies, earth, water and animals were accepted as the sacred for Zoroastrianism, Shamanism and Totemism and later, remains of old religions were also included into Islam and were transmitted from generation to generation. No doubt, traces (fire

cult, water cult, animal cult etc.) of pre-Islam remains reflected on our today's life, too.

Integrity and commonality in Turkish peoples' culture are seen clearly from our traditional ethnic culture. Common characteristics in Turkish peoples' languages, cultures and family traditions constitute the principle "One Turk". Today, transition of Turkish states to Roman/Latin alphabet gradually is a step taken to combine (to create an uniformity) in the common writing culture of Turkish states.

Recognition of a series of our intangible cultural heritage as common value of Turkish states by UNESCO causes spiritual borders of Turkish state to become closer. "Felt-tent/yurt/boz-üy" of traditional prefabricated and mobile (portable) house/dwelling house in 2014 in the category of "Knowledge and Skills to Produce Crafts"; "Küy (melody/song/tune)" in 2014 in the category of "the Performing Arts"; and "Aytıs (Aytysh/duet)" in 2015 were included into the UNESCO list as a common heritage for Kazakhstan and Kyrgyzstan states. Also Nowruz Bairam was recognized by UNESCO into "the List of Intangible Cultural Heritage of Humanity" in the category of "traditions, customs and festive events (social practices, rituals and festive events and knowledge and practices concerning nature and the universe)" as common heritage of Turkey, Azerbaijan, India, Iran, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Uzbekistan and Pakistan. In 2016, culture of making and sharing (flat)bread such as lavash, katyrma, jupka or yufka etc. was recognized as common cultural heritage of Turkey, Azerbaijan, Iran, Kazakhstan and Kyrgyzstan peoples.

In 2018, epics/epic tales of "Dede Qorqud/Korkyt Ata/Dede Korkut" were recognized as common value of Turkey, Azerbaijan and Kazakhstan and were deemed worthy of status of UNESCO monument. The epic of "Köroğlu" is common heritage of Turkey and Azerbaijan.

“Kutadgu Bilig” by Yusuf Balasaguni, “Dīwān Lughāt al-Turk” by Mahmud al-Kashgari and “Diwani Hikmet” by Khoja Ahmad Yasawi are our common values written in old Turkic language.

We accept common tradition of Turkish peoples/folks, inherited from father to son, as “living heritage”. Art of “Kusbegilik (Falconry)” is a practice of raising/training raptors such as hawk and eagle etc. and sending them to hunt and Turkish and Eastern States have protected and transmitted folk/public knowledge from generation to generation in developing this art.

Cities of Kazan (Republic of Tatarstan), Tashkent (Uzbekistan), Turkistan (Kazakhstan) and Osh (Kyrgyzstan) were selected/declared as “Cultural Capital of Turkic World”.

Maghzan Zhumabayev, who said

“Turkestan is threshold of two worlds;

Turkestan is cradle of brave Turk.

Great, to be born in such a place as Turkestan.

Turkestan is its destiny (kismet) granted by God to Turk”, in his couplet, was able to present/reveal Turkish people’s excitement, who were generation of the first Turks that had spread from Turan Lowland (Valley).

Turkey was the first brother/sister state to recognize within half-hour that Kazakhstan became an independent state upon Kazakhstan’s proclamation its independence in 1991. Republic of Turkey celebrated centennial of Alash Orda State in 2017 and declared the year 2018 as commemoration of Maghzan Zhumabayev.

In Global COVID pandemic which got the world under its influence this year, not only did Turkey helped financially/materially to Kazakhstan but also it provided moral support. Republic of Turkey is a brother/sister country which has proved to the world that the heart of Turkey has beaten together with that of Turkic states.

In each issue of international peer-reviewed “Academic Journal of History and Idea”, publication of articles by academic scientists from Turkic states shows principle of clarity/publicity of Republic of Turkey in science policy and that scientists have supported to scientific circulation of research/study results.

Prof. Dr. Tattigul Kartaeva
Al-Farabi Kazakh National University
Chair/Department of Archaeology, Ethnology and Museology
Almaty/Kazakhstan